

УДК 930.2:343.1(477):271.4-722.52
DOI: 10.24919/2312-2595.10/52.257908

Олег ЄГРЕШІЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії, Прикарпатський національний університет, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76000 (ludyna@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AAL-1583-2021>

Бібліографічний опис статті: Єгрешій, О. (2022). Кримінальні справи радянських спецслужб на підпільних греко-католицьких священиків як джерело до вивчення історії повсякденності. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 10/52, 65–83. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.10/52.257908>.

КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ РАДЯНСЬКИХ СПЕЦСЛУЖБ НА ПІДПІЛЬНИХ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕННИКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ

Анотація. У науковій статті автор розглядає кримінальні справи, заведені радянськими спецорганами на підпільних греко-католицьких священиків як періоджерело до вивчення історії повсякденності. **Мета статті.** З'ясувати особливості та ступінь інформативності кримінальних справ на підпільних греко-католицьких священиків як періоджерела до вивчення історії повсякденності. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, науковості, авторської об'єктивності, застосування джерелознавчих методів, зокрема методу внутрішньої критики джерел. **Наукова новизна.** Ці історичні пам'ятки попри свої особливості (характерний суб'єктивізм, неточності, часом довільне трактування) містять значний корпус фактологічних даних, значно доповнюють наявну джерельну базу з історії повсякденності. **Висновки.** Цей вид періоджерел містить інформацію, яка, як правило, відсутня серед інших пам'яток (періодиці, спогадах, епістолярії,

© Олег Єгрешій, 2022

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

щоденниках, нотатках для пам'яті). У кримінальних справах, зокрема, зосереджується анкета арештанта, де вказується важлива у контексті історії повсякденності інформація (національність, соціальне походження, сімейний статус, місце проживання та місце роботи особи тощо). Цінна інформація про особисті дані священнослужителів, особливі прикмети підсудних, а також фотодокументи зустрічаються у словесному портреті. Поміщені фотодокументи, як правило, не були у науковому вжитку. Кримінальна справа як джерело уміщує пізнавальні факти затримання священників, обставин їхнього арешту, інформацію про допити свідків, експертизи їхніх почерків, протоколи визнання свідками їхніх фотографій, постанови про пред'явлення звинувачення, матеріали вироку. Ці факти характеризують побутові умови, рівень забезпеченості отців, звички, інтелект, стан здоров'я, зосереджуються дані про освіту, предмети особистого вжитку, саакраменталії, якими священнослужителі користувалися у щоденні, церковно-релігійну атрибутику для проведення богослужінь. Перегляд кримінальних справ надає можливість простежити подальший життєвий шлях підсудних, епізоди повсякденного життя на засланні, ознайомитися з документами щодо їхньої реабілітації.

Ключові слова: кримінальні справи; підпільні греко-католицькі священники; історичне джерело; історія повсякдення; радянські спецслужби; фотодокументи.

Oleh YEHRISHII

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Precarpathian National University, 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (ludyna@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0639-910X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/AAL-1583-2021>

To cite this article: Yehreshii, O. (2022). Kryminalni spravy radianskykh spetssluzhnb na pidpilnykh hreko-katolytskykh sviashchennykiv yak dzherelo do vyvchennia istorii povsiakdennosti [Criminal cases of Soviet special services on underground Greek Catholic priests as a source for the study of the history of everyday life]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 10/52, 65–83. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.10/52.257908> [in Ukrainian].

CRIMINAL CASES OF SOVIET SPECIAL SERVICES ON UNDERGROUND GREEK CATHOLIC PRIESTS AS A SOURCE FOR THE STUDY OF THE HISTORY OF EVERYDAY LIFE

Summary. In this article, the author considers the criminal cases instituted by Soviet special services against underground Greek Catholic priests as a primary source for studying the history of everyday life. **The purpose of the article.** Find out the features and degree of informativeness of criminal cases against underground Greek Catholic priests as a primary source for studying the history of everyday life. **The research methodology** is based on the principles of historicism, scientificity, authorial objectivity, application of source methods, in particular the method of internal critique of sources. **The scientific novelty.** These historical sources, despite their peculiarities (characteristic subjectivism, inaccuracies, sometimes arbitrary interpretation) contain important factual data, significantly complement the existing source base on the history of everyday life. **Conclusions.** This type of source contains information that is usually missing from other monuments (periodicals, memoirs, epistolary, diaries, notes). In criminal cases, in particular, the questionnaire of the detainee is attached, which indicates important information in the context of the history of everyday life (nationality, social origin, marital status, place of residence and place of work, etc.). Valuable information about the personal data of the clergy, special features of the defendants, as well as photographic documents are found in the verbal portrait. The placed photo documents were usually not in scientific use. The criminal case as a source contains cognitive facts of detention of priests, circumstances of their arrest, information about interrogations of fathers, examinations of their handwriting, protocols of identification of witnesses of their photos, decisions on indictment, materials of the sentence. These facts characterize the living conditions, the level of security of the priests, habits, level of intelligence, state of health, data on education, personal items, sacramentals used by priests in sparing, church and religious paraphernalia for worship. The review of criminal cases provides an opportunity to trace the further life of the defendants, episodes of everyday life in exile, to get acquainted with the documents on their rehabilitation.

Key words: criminal cases; underground Greek Catholic priests; historical source; everyday history; Soviet special services; photo documents.

Постановка проблеми. Із проголошенням державної незалежності України з'явилася можливість розсекречувати кримінальні справи, заведені радянськими спецслужбами проти осіб чи категорій населення, громадянська позиція яких не відповідала тогочасним загальноприйнятим стандартам. До числа таких належали і священнослужителі Української греко-католицької Церкви (УГКЦ), які не «підписали православ'я» у 1946 р., залишилися вірними дідачній церкві. Частина священників «катакомбної» УГКЦ, які були ув'язненими у другій половині 1940–1950-х рр. у 1990-х було реабілітовано, але це не «закрило теми» вповні, оскільки кримінальні справи на цих осіб, по суті, продовжували бути засекреченими і недоступними для широкого опрацювання істориками. Декомунізаційні процеси в Україні, які розпочалися одразу ж після подій Євромайдану (2013–2014) пришвидшили можливості широкої реабілітації, яка цілісно стане можливою лише тоді коли фахові історики, отримавши «на руки» донедавна засекречені, чи то «напівзасекречені» кримінальні справи зможуть їх різносторонньо опрацювати.

Цей вид першоджерел має свої характерні особливості (вони хибують виразним суб'єктивізмом, подекуди неточностями, довільним трактуванням біографій історичних осіб, нерозбірливим почерком стенографістів тощо). Водночас ці першоджерела містять дуже цінну інформацію, суттєво доповнюють наявну джерельну базу з історії повсякденності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Позитивно, що сьогодні у вітчизняних виданнях з'являються статті методологічного, методичного а також безпосередньо «адаптивного» характеру, які дозволяють означувати власні історичні пошуки, свого роду надати їм відповідного теоретичного осмислення і спрямування. Попри напрацювання визнаних вітчизняних істориків-повсякденців: Ольги Коляструк (Коляструк, 2007, с. 174–184; Коляструк, 2019, с. 523; Коляструк, 2018, с. 99) та Олександра Удода (Удод, 2010, с. 6–9) відрадно, що нині в Україні утворюються нові центри вивчення повсякденного життя (поряд із «усталеним» Переяславом (Лукашевич & Нагайко, 2010) увиразнюється і Дрогобич, де проведення конференцій з історії повсякденності стає певною традицією) (Стецик, 2021) Опрацьовуючи пропоновану статтю, використовували фотодокументи, які активно поміщувалися у нау-

кових (Гавриш, 2021) та науково-популярних виданнях, присвячених підпільній УГКЦ (Жаровська, 2013; Романчук & Савран, 2014).

Мета статті – з'ясувати особливості та ступінь інформативності кримінальних справ, заведених радянськими спецслужбами на підпільних греко-католицьких священників як першоджерела до вивчення історії повсякденності.

Виклад основного матеріалу. Цінність кримінальних справ як першоджерела з історії повсякденності полягає у тому, що цей вид історичних пам'яток містить інформацію, яка, як правило, відсутня у періодичних виданнях, мемуарах, епістолярії, щоденниках, нотатках для пам'яті тощо. Зокрема, у кримінальних справах, як правило, зосереджується анкета арештанта, де вказується важлива в контексті повсякденного життя інформація: день та місце народження священнослужителя, його національність, соціальне походження, сімейний статус, наявність дітей, ймовірна судимість, день народження батьків, братів / сестер тощо. Зазначається також постійне місце проживання підпільного священника, останнє місце роботи, рід заняття, громадянство, партійність (при наявності), політичне минуле та участь арештованого пароха у німецько-радянській війні (у кримінальній справі нерідко фігурує термін «Вітчизняна війна» із зазначенням місця, часу та військової сили, на стороні якої брав участь арештант). Окрема графа – чи був арештований на окупованій території у час війни 1941–1945 рр. (із акцентацією місця і роду заняття на цій території) (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П: у 3-х т. т. 1, арк. 289; ГА СБУ ІФО, ф. 5. (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 10, 11).

Окрема увага до словесного портрета арештанта (відзначаються показники зросту, статури, плечей, шиї, форми зачіски, кольору волосся та очей; форма обличчя, чола, брів, носа, рота, губ, підборіддя, вух тощо. Наявна графа і про особливі прикмети підсудного (ймовірні фізичні вади, наявність бородавок, родимих плям, рубців, шрамів, татуювань, імовірних хворобливих рухів тіла, асиметрії обличчя. У графі особливості і звички зазвичай відзначалося, чи говорить підсудний картаво, чи відхаркує, заїкається, гризе нігті, чи проводить пальцеві маніпуляції, жестикуляції тощо. Крім того, у

8

Передать анкету для заполнения арестованному — запрещается. Заполняется от слов арестованного и проверяется по документам.

Анкета арестованного

УГКЦ Ивано-Франківської області

Имя и отчество	Бахталовский Роман Дамилович
Дата и место рождения	21.8.1897 року село Яблунів Черновицькій області
Место жительства до арестованного адреса	г.р. Коломыйи ул. Колосов село, город, улица, дом №, квартира район Львовский 54 область, край Ивано-Франковская связуеник
Профессия и специальность	священник
Место работы или род занятий до ареста. Если работал, когда был уволен.	не работав
Национальность	украинец
Гражданство (при наличии паспорта или иной документа удостоверяющего личность или записи по с/п)	а гражд. (покл.) ССР б) паспорт серия К-ЗК № 585313
Родина	село Мамисемский Том Кривуцкий обл.
Политические взгляды	беспартийный с год
Образование (общее, специальное (высшее, среднее, низшее) и указать, кем обучался)	высшее, среднее, низшее Высшее — духовное специальное
Семейное и социальное положение	из семьи священника
Судимость (состав преступления, год, место, суд, условно)	в 1950 году судим к 10 годам ш.п., освобожден в 1955 году судим за антисоветскую дея- тельность

Анкета і словесний портрет арештованого підпільного священика УГКЦ Романа Бахталовського, поміщені у кримінальній справі заведеної на нього радянськими спецорганами у 1949 р. Джерело: *Державний архів у Івано-Франківській області, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7497П: у 2-х т. Т. 1, арк. 8*

анкеті, як правило, подається фото арештанта в анфас і у профіль, відбиток великого пальця та особистий підпис (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П: в 3-х т. Т. 1, арк. 289, 289 зв.; ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 10, 11).

Адреса заповнена 13 січня 1950
 укладати рішення про тюрму или КПЗ
 Київ. м. 400
 Київ

Город, село, ж.д. ст.
 м. Київ

Кем. до. Даким. Київ. м. 400
 до. Даким. Київ. м. 400
 М. Михайлов

Подпись М. Михайлов

Место для фотокарточки (арестованного)

Совях Ярослав Михайлович.
 1910г.

Личная подпись (арестованного) Ярослав

Фото, відбиток великого пальця та особистий підпис підпільного священника Ярослава Совяка, поміщений у кримінальній справі заведеної на нього радянськими спецорганами. 13 січня 1950 р. Джерело: Державний архів у Івано-Франківській області, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П: у 3-х т. Т. 1, арк. 285, 288, 289 зв.

Кримінальна справа вміщує промовисті факти затримки підпільних священників, де нерідко до найменших подробиць описуються обставини арешту (фігурує перелік вилучених предметів (особистих речей, предметів побуту, релігійної атрибутики, сакраменталіїв, які використовувалися підпільними священнослужителями (хрести, підсвічники, «похідна» плащаниця, вервиці, богослов-

ська література – требники, молитвенники, церковні служебники, устав Богослужень, Катехизм тощо). Такі матеріали дуже яскраво характеризують повсякденну священичу практику отців підпільної Церкви (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П (Кримінальна справа Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Совяка Ярослава Михайловича: в 3-х т. Т. 1, арк. 18, 19, 19зв.; ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 20).

Пропоновані знахідки промовисто характеризують побутові умови, рівень забезпечення отців (*спецслужби нерідко знаходили гаманець з грішми, облігації та інші цінні папери*); звички (*записні книжки, фрагменти листування з родиною, щоденники*); рівень інтелекту (*знаходили радянські україномовні і російськомовні газети, науково-популярну і художню літературу*); стан їхнього здоров'я (*медикаменти, довідки про стан здоров'я, різномірні рецепти*); дані про освіту (*дипломи, шкільні табелі, студентські квитки*); предмети особистого вжитку (*знаходили ручні годинники, будильники, окуляри, сорочки, шкарпетки, носові хустки, портфелі, кирзові сумки, чоботи, кишенькові дзеркала та ніж, ножиці, ліхтарик*); різні sacramentalії (*радянські спецоргани часто знаходили посудини з есенцією рому, пляшки з вином (для творення церковних таїнств)*), предмети релігійно-церковного характеру для проведення богослужінь (*металічну коробку з хлібом, шматки цукру, камфорний спирт, позолочений комплект чаши, салфетки з-під чаши для Святого причастя тощо, а також вервиці, іконки, медальйони з зображенням Святих*) тощо (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П (Кримінальна справа Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Совяка Ярослава Михайловича: в 3-х т. Т. 1, арк. 18, 19, 19 зв.; ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 20). Крім того, предмети повсякденного побуту священика, занотовані у кримінальних справах дають можливість чіткіше уявити антураж заданої історичної епохи.

Часто з-поміж матеріалів слідства трапляється дуже характерна інформація «з уст» самих арештантів, заяви, пояснюючі «прямою мовою», які безпосередньо показують напругу епізоду, виривають із контексту життя священнослужителя один фрагмент його взаємин з радянською атеїстичною владою, яка могла заарештувати

громадянина держави лише за зберігання «антирадянської літератури». Цитати, якими рясніють такі кримінальні справи дуже промовисто передають сутність радянської тоталітарної системи, особливості тогочасних державно-церковних взаємин тощо.

ЦЕННОСТИ И ВЕЩИ АРЕСТОВАННЫХ Форма № 13

отца А. Чинько Станиславов № 46

(наименование организации)

18 сент 1949 года

КВИТАНЦИЯ № 18

Принято согласно протокола обыска от _____

по делу № *7084 Балагурак Владимир Ильич*

№ п. п.	Наименование ценностей (вещей)	Количество	Примечание
1	<i>Брилки ступенчатые</i>	1	<i>старые</i>
2	<i>Пологреный бат</i>	1	<i>бу</i>
3	<i>Шапка прорезин.</i>	1	<i>бу</i>
4	<i>Костюм шерстян</i>	1	<i>бу</i>
5	<i>Костюм полушерсть</i>	1	<i>бу</i>
6	<i>Фурорада полушерсть</i>	1	<i>бу</i>
7	<i>Сандали хромовые черн</i>	2 пары	<i>бу</i>
8	<i>Полуботки чер хром</i>	1 пара	<i>бу</i>
9	<i>Кожубаги кориз драг</i>	1 пара	<i>бу</i>
10	<i>Наволочка хромовая</i>	1	<i>бу</i>

перенос

Указанные в сей квитанции ценности (вещи) занесены правильно.

Перечисленные в квитанции ценности (вещи)

Сдал _____

Принял _____

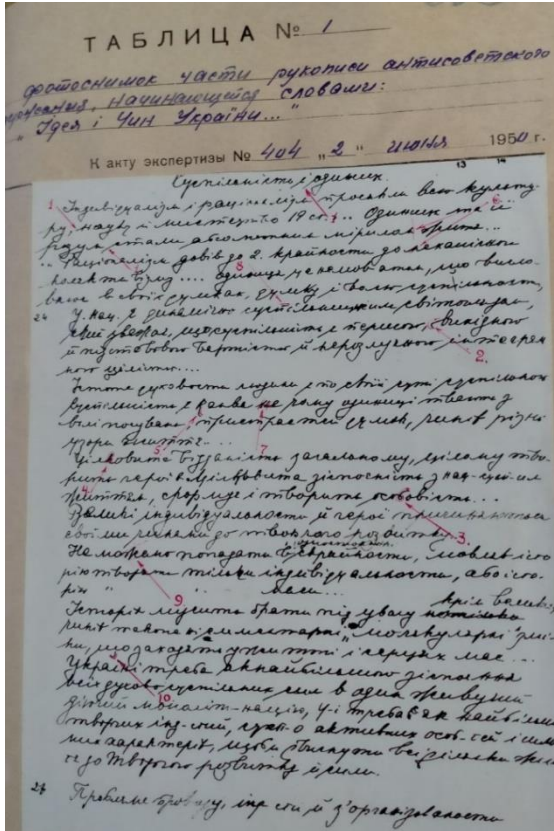
Витяг із протоколу обшуку помешкання підпільного єпископа УГКЦ Григорія Балагурака від 18 жовтня 1949 р. Джерело: *Державний архів у Івано-Франківській області, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П: в 3-х т. Т. 1, арк. 16*

Протоколи допитів працівників радянських правоохоронних органів розкривають обставини арешту підпільних священників, які до певної міри були типовими для того часу. Як показують мате-

ріали кримінальної справи (усвідомлюємо виразну суб'єктивність цих документів), працівники правоохоронних органів були поінформованими щодо проведення підпільних богослужінь у тому чи іншому населеному пункті (джерела були різними – від власних спостережень до свідчень односельців-«навідників»). Щоправда, працівники міліції не завжди володіли точними відомостями про прізвища, конкретну дату та місце проведення підпільних літургій. Орієнтиром часто слугували «завішені вікна ковдрами» однієї із хат та виставлені вартові, які при появі сторонніх людей швидко вбігали до помешкання задля попередження про небезпеку (ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 195). Кримінальні справи часом містять також протоколи очної ставки підпільного священика із тими представниками правоохоронних органів, які проводили затримання.

Особливу значимість у контексті вивчення повсякденного життя підпільних отців УГКЦ мають протоколи допитів ув'язнених священиків. Попри свою виразну суб'єктивність, цей «підвид» кримінальної справи уміщує численні факти пощоденого життя священика, його автобіографію, свідчення про особисті знайомства та зв'язки, шляхи контактів з родичами, обставини проведення підпільних богослужінь, прізвища підпільних священиків, з якими спілкувався той чи той священнослужитель (вербально чи у листах). Там нерідко зосереджується інформація про місця проживання отців підпільної УГКЦ тощо (*у нашому випадку у кримінальних справах натрапляємо на прізвища відомих священнослужителів – Йосипа Сліпого, Григорія Хомишина, Івана Лявшишевського, Богдана Орищука, Івана Слезюка, Симеона Лукача, Йосипа Гірняка, Авксентія Бойчука, Романа Петраша, Ігнатія Солтиса, Софрона Дмитерка та ін.*) (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П (Кримінальна справа Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Совяка Ярослава Михайловича: в 3-х т. Т. 1, арк. 71–91).

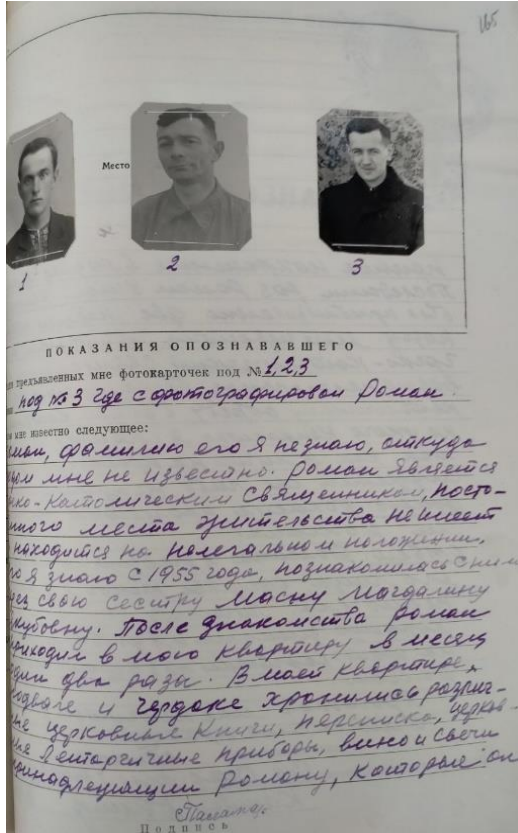
Чималий пізнавальний інтерес представляють також протоколи обшуку і допиту свідків у справі арештованого духівництва. Вони, по-перше, дають можливість з'ясувати місця перебування окремих отців під час проведення підпільних богослужінь (як правило, вони зупинялися у визначених місцях – помешканнях осіб,

Світлина частини рукопису «Ідея і чин України» авторства о. Романа Бахталовського для експертизи-звірки почерків. Джерело: Державний архів у Івано-Франківській області, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П: в 3-х т. Т. 1, арк. 282

Часом задля підтвердження показань свідків чи віднайдених під час обшуку речових доказів слідчі органи організовували додаткові експертизи. Такі експертизи часом призначалися для визначення ідейного змісту (на предмет антирадянськості) знайденої в підпільних отців літератури, книг або листування. Переважно експертами призначалися професори чи доценти закладів вищої освіти – зазвичай викладачі академічної навчальної дисципліни «Нау-

ковий комунізм», або історики. Рішення експертів нерідко були вирішальними при обвинуваченні представників духовенства щодо «антирадянськості» їхньої діяльності (ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 121).

Зразок показань свідків у провадженні кримінальної справи підпільного греко-католицького священника Ярослава Сірецького. 1957 р. Джерело: Галузевий архів Служби безпеки України у Івано-Франківській області, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 165

У цьому випадку вартує зберегти мову цитат, адже вона дуже випукло, а головне промовисто відбиває позицію експертів щодо справи обвинуваченого. Водночас «маркує» суб'єктивізм та певне узалежнення спеціалістів-науковців різних профілів тієї доби від радянської юрисдикції.

Виразна складова кримінальної справи, яка, як видається, є обов'язковим атрибутом кримінальних проваджень – протоколи впізнання свідками фотографії арештанта на тлі двох інших особових світлин (*поміщаються три фото серед яких є і арештант, а свідкам належало впізнати хто є хто!*). Як правило, свідки розпізнавали підозрюваних за різними прикметами (зовнішності, зачіски, контурах обличчя, головному уборові, костюмі, звичці тримати руку «за бортом піджака» та інших особливостях вдачі й ментальності особи). Ці фотодокументи проливають світло на «закулісся» слідства як процесу, з'ясовують окремі тонкощі кримінального провадження тощо. Тим більше, що слідчі органи пропонували до упізнання, як правило, фотографії, які не були раніше впровадженими до громадського вжитку.

У кримінальній справі нерідко знаходяться й безцінні фотографії (не лише традиційні арештантські (анфас і профіль), а й фотодокументи, які були вилучені під час обшуку помешкань у самих арештантів або свідків з їхньої кримінальної справи (*трапляються фото місць підпільних богослужінь, фото у священничому вбранні, рідше на тлі вірян (хоча отці уникали особистих і загальних фото задля уникнення компрометації і себе, і вірян)*), фото родичів, сусідів, але найчастіше фото предметів, церковного начиння, часом вилучених книг тощо. Нерідко зустрічалися й інші фотодокументи (свідцтво про звільнення від військової служби, довідки з різних місць роботи, транзитні телеграми, часом навіть військові, членські квитки професійної спілки працівників початкової і середньої школи УРСР тощо). Фотодокументи як відомо посідають чільне місце «в ієрархії» пам'яток з історії повсякденності.

Постанови про пред'явлення обвинувачення священникам-арештантам проливають світло на радянську кодифікацію та законодавство в контексті кримінального провадження (підпільним греко-католикам закидали, зокрема, «антирадянську налаштованість», дармоїдство («не займалися суспільно корисною працею»,

Родини греко-католицьких священників на спецпоселенні Джонка у Хабаровському краї. Поч. 1960-х рр. Джерело: *Галузевий архів Служби безпеки України у Івано-Франківській області, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича). Фотокартки поміщені у спеціальному конверті наприкінці кримінальної справи*

«були бродячими елементами» та «наносили шкоду громадянам»), збереженні антирадянської літератури тощо (ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 83; ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П (Кримінальна справа Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Совяка Ярослава Михайловича: в 3-х т. Т. 3, арк. 252, 253, 271–281). У обвинувачуваному висновку арештантів, як правило, зазначався номер кримінальної справи підсудного, стаття Кримінального кодексу, за якою розгорталася кримінальне провадження тощо.

Озвучуються важливі подробиці слідства: (визнання / не визнання / визнання себе винним частково), припинення слідства у зв'язку з погіршенням стану здоров'я (ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7497П (Кримінальна справа Бахталовського Романа Даниловича: в 2-х т. Т. 1, арк. 340). З'ясовується, на підставі яких статей

радянське законодавство визнавало підпільних священнослужителів винними, чи обиралася відповідна міра покарання, конфісковувалося / не конфісковувалося належне їм майно, заборонялося / не заборонялося їм проживати на території УРСР після відбуття терміну покарання тощо. Стає очевидною подальша процесуальна поведінка отців (відповідно до можливостей оскарження оголошеного вироку до Судової колегії по кримінальних справах Верховного суду УРСР нерідко подавали касаційну скаргу щодо пом'якшення міри покарання або виключення з вироку окремих пунктів); задоволення / не задоволення судовою колегією касаційної скарги адвокатів засуджених) (ГА СБУ ІФО, ф. 5 (Реабілітовані), оп. 1, спр. 12451П (Кримінальна справа Сірецького Ярослава Антоновича), арк. 271; ДАІФО, ф. Р-2157, оп. 1, спр. 7498П (Кримінальна справа Балагурака Володимира Ілліча, Бахталовського Романа Даниловича, Совяка Ярослава Михайловича: в 3-х т. Т. 3, арк. 271–281).

Перегляд кримінальних справ надає можливість простежити подальший життєвий шлях підсудних, адже нерідко засуджені особи надсилали у різні правові інстанції скарги на рішення суду, прикріплюється характеристика на священників, де зосереджується цінна інформація про їхнє місце перебування, побут, повсякденне життя у виправно-трудовах таборах. До кримінальних справ часто долучаються також документи, що засвідчують реабілітацію священників (переважно це відбувалося у 1990-х рр. вже після смерті).

Висновки. Бачимо, що кримінальні справи як першоджерела містять інформацію, яка переважно відсутня серед інших історичних пам'яток (періодиці, спогадах, епістолярії, щоденниках, нотатках для пам'яті). У кримінальних справах, зокрема, зосереджується анкета арештанта, де вказується важлива у контексті історії повсякденності інформація (національність, соціальне походження, сімейний статус, місце проживання та місце роботи тощо). У словесному портреті вказується цінна інформація про особисті дані священнослужителів, особливі прикмети підсудних, а також фотодокументи, які, як правило, не були досі у науковому вжитку. Кримінальна справа як першоджерело уміщує також пізнавальні факти затримання священників, обставин їхнього арешту, інформацію про допити отців, експертизи їхніх почерків, протоколи впізнання свідками їхніх фотографій, постанови про пред'явлення звинувачення, матеріали вироку. Ці факти характеризують побутові умови, рівень за-

безпеченості отців, звички, інтелект, стан здоров'я, зосереджуються дані про освіту, предмети особистого вжитку, сакраменталії, якими користувалися у пощоденні священнослужителі, церковно-релігійну атрибутику для проведення богослужінь. Перегляд кримінальних справ надає можливість простежити подальший життєвий шлях підсудних, епізоди повсякденного життя у місцях позбавлення волі, ознайомитися з документами щодо їхньої реабілітації.

Джерела та література

- Гавриш, І.** (2021). *Заборонена молитва: Станиславівська єпархія УГКЦ у період підпілля (1946–1989)*: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант. ГА СБУ ІФО – Галузевий архів Служби безпеки України у Івано-Франківській області.
- ДАІФО – Державний архів у Івано-Франківській області.
- Делягинський, Р., Єгрешій, О., & Соловка, Л.** (2016). «Від Голгофи через катакомби до Воскресіння»: до 70-х роковин Львівського псевдособору 1946 р. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий пастир»*. Збірник наукових праць. Богослов'я. Вип. 9: до 70-х роковин Львівського псевдособору (с. 32–78). Івано-Франківськ: ІФБУ.
- Жаровська, О.** (2013). *Випробувані, як золото в горнилі* (Кн. 1). Львів: Видавництво «Колесо».
- Коляструк, О.А.** (2007). Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. *Український історичний журнал*, 1, 174–184.
- Коляструк, О.** (2018). (Екстра)ординарність повсякденного життя в умовах Великого терору: норми vs аномалії? *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, 1 (49), 99. Взято з http://resource.history.org.ua/publ/za_2018_1_5.
- Коляструк, О.** (2019). Декомунізація та проблеми дерадянзації – з позицій повсякденності. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*, 24, 523. Взято з http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2019_24_42.
- Лукашевич, О.М., & Нагайко, Т.Ю.** (Упоряд.). (2010). *Історія повсякденності: теорія та практика*: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. Переяслав-Хмельницький. Взято з <http://resource.history.org.ua/item/0002281>.
- Романчук, Л., & Савран, В.** (2014). *Випробувані, як золото в горнилі* (Кн. 2). Жовква: Місіонер.
- Стецик, Ю.** (Ред.). (2021). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені*

Івана Франка. Серія Історія, 7/49. Взято з <http://phh.dspu.edu.ua/issue/view/14156>.

Удод, О. (2010). Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії. *Краєзнавство*, 3, 6–9.

References

- Наврыш, І.** (2021). *Zaboronena molytva: Stanyslavivska yeparkhiia UHKTs u period pidpillia (1946–1989) [Forbidden Prayer: Stanislaviv Eparchy of the UGCC in the Underground (1946–1989)]*. Ivano-Frankivsk: Foliant [in Ukrainian].
- НА СБУ ІФО – Haluzevyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy u Ivano-Frankivskii oblasti [Sectoral Archive of the Security Service of Ukraine in Ivano-Frankivsk region].
- ДАІФО – Derzhavnyi arkhiv u Ivano-Frankivskii oblasti [State Archives in Ivano-Frankivsk region].
- Deliatynskiy, R., & Yehreshii, O., & Solovka, L.** (2016). «Vid Holhofy cherez katakomby do Voskresinnia»: do 70-kh rokovyn Lvivskoho psevdosoboru 1946 r. ["From Golgotha through the Catacombs to the Resurrection": to the 70th anniversary of the Lviv Pseudo-Cathedral in 1946]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskoho universytetu UHKTs «Dobryi pastyr»*. Zbirnyk naukovykh prats. Bohoslovnia. Vyp. 9: do 70-kh rokovyn Lvivskoho psevdosoboru – *Scientific Bulletin of the Ivano-Frankivsk Theological University of the UGCC "Good Shepherd". Collection of scientific works. Theology. Iss. 9: To the 70th anniversary of the Lviv Pseudo-Cathedral* (pp. 32–78) [in Ukrainian].
- Zharovska, O.** (2013). *Vyprobuvani, yak zoloto v hornyli [Tested like gold in a crucible]*. (Vol. 1). Lviv: Vydavnytstvo «Koleso» [in Ukrainian].
- Koliastruk, O.** (2007). Predmet istorii povsiakdennosti: istoriografichnyi ohliad yoho stanovlennia u zarubizhnii ta vitchyznianiі istorychnii nauksy [The subject of everyday history: historiographical review of its formation in foreign and domestic historical science]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 1, 174–184 [in Ukrainian].
- Koliastruk, O.** (2018). (Ekstra)ordynarnist povsiakdennoho zhyttia v umovakh Velykoho teroru: normy vs anomalii? [(Extra)ordinariness of everyday life in the conditions of the Great Terror: norms vs anomalies?]. *Z arkhiviv VUCHK-HPU-NKVD-KHB – From the archives of the VUCHK-GPU-NKVD-KGB*, 1 (49), 99. Retrieved from http://resource.history.org.ua/publ/za_2018_1_5 [in Ukrainian].
- Koliastruk, O.** (2019). Dekomunizatsiia ta problemy deradianizatsii – z pozytsii povsiakdennosti [Decommunization and the problems of de-Sovietization – from the standpoint of everyday life]. *Ukraina XX stolittia: kul-*

tura, ideolohiia, polityka – Ukraine of the XX century: culture, ideology, politics, 24, 523. Retrieved from http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2019_24_42 [in Ukrainian].

- Lukashevych, O., & Nahaiko, T.** (Comps.). (2010). *Istoriia povsiakdennosti: teoriia ta praktyka: materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii – History of everyday life: theory and practice: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference, Pereiaslav-Khmelnitsky, May 14–15, 2010*. Pereiaslav-Khmelnitskyi. Retrieved from <http://resource.history.org.ua/item/0002281> [in Ukrainian].
- Romanchuk, L., & Savran, V.** (2014). *Vyprobuvani, yak zoloto v hornyli [Tested like gold in a crucible]*. (Vol. 2). Zhovkva: Misioner [in Ukrainian].
- Stetsyk, Yu.** (Ed.). (2021). *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istoriia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 7/49*. Retrieved from <http://phh.dspu.edu.ua/issue/view/14156> [in Ukrainian].
- Udod, O.** (2010). *Istoriia povsiakdennosti yak providnyi napriam ukrainskoi istoriohrafii [History of everyday life as a leading direction of Ukrainian historiography]*. *Kraieznavstvo – Local lore*, 3, 6–9 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 21.03.2022 р.
Стаття рекомендована до друку 25.04.2022 р.*